

Vergaderjaar 2015–2016

34 505

Verslag van de commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten over haar werkzaamheden in 2015

Nr. 1

VERSLAG

Vastgesteld 23 juni 2016

De commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten heeft de eer verslag uit te brengen over haar werkzaamheden in 2015.

De voorzitter van de commissie,
Zijlstra

De griffier van de commissie,
Van der Leeden

Samenstelling van de commissie

Ingevolge artikel 22 van het Reglement van Orde bestaat de commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten uit de voorzitters van de fracties.

De voorzitters van de fracties waren in 2015: Zijlstra (VVD), voorzitter van de commissie, Samsom (PvdA), Wilders (PVV), Roemer (SP), Van Haersma Buma (CDA), Pechtold (D66), Van Ojik/Klaver (GroenLinks), Slob/Segers (ChristenUnie), Thieme (PvdD) en Van der Staaij (SGP) en Krol (50PLUS).

Beknopt overzicht van de in de verslagperiode verrichte werkzaamheden

De commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (hierna: commissie) is in 2015 negentien maal bijeengekomen om te overleggen met de Ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), van Defensie en van Veiligheid en Justitie (V&J), de Commissie voor Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) en de Algemene Rekenkamer en over interne aangelegenheden.

De Minister van BZK wordt in de vergaderingen bijgestaan door de (plv.) directeur-generaal van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) en de secretaris-generaal van het ministerie, de Minister van Defensie door de (plv.) directeur van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) en de secretaris-generaal van het ministerie en de Minister van Veiligheid en Justitie (V&J) door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV).

In het jaarverslag wordt ingegaan op geagendeerde onderwerpen en stukken die de commissie heeft ontvangen en die de in de commissie zijn besproken. Het jaarverslag geeft geen inzicht in de individuele standpunten van de leden. Het jaarverslag is, mede als gevolg van het staatsgeheime karakter van de gedeelde informatie, geen uitputtende opsomming van de onderwerpen die in de commissie aan de orde zijn geweest.

De opkomst bij de vergaderingen in 2015 is met een gemiddelde opkomstpercentage van rond de 70% vergelijkbaar met die van in 2014. Op 22 januari 2015 is de commissie bijeen geweest naar aanleiding van de gebeurtenissen in Verviers, waarbij een terroristische cel is opgepakt en waarbij twee verdachten tijdens een vuurgevecht om het leven kwamen. In de vergadering is gesproken over de berichten in de media over de mogelijke betrokkenheid van een Nederlander bij de terroristische cel en de eventuele impact hiervan voor de Nederlandse samenleving. In dit kader is tevens gesproken over de aanpak van de problematiek van de uitreizigers en terugkeerders en de internationale samenwerking van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Op 29 januari 2015 heeft de commissie gesproken over de voortgangsrapportages van de AIVD en de MIVD (dit betreffen rapportages over de uitvoering van de jaarplannen en de ontwikkeling van de inlichtingenpositie).

In dit kader is in het licht van het plenair debat over de aanslag in Parijs gesproken over de inzet van middelen, herprioriteringen en operationele taakuitvoering met betrekking tot de strijd tegen het jihadisme van de AIVD en MIVD. Tevens is gesproken over de Chinese rekruteringsactiviteiten in de economische sector en de ontwikkelingen op het Arabisch schiereiland.

Tevens is de brief van de Minister van BZK betreffende de aanslagen in Parijs besproken.

Tijdens deze vergadering heeft de commissie overleg gevoerd met de Ministers van BZK en Defensie.

Op 26 februari 2015 heeft de commissie met de Ministers van BZK en V&J gesproken over enkele actuele ontwikkelingen, zoals het benefietevenement Rijswijk en het intrekken van visa van imams, de aanslagen in Denemarken, de gevolgen van de hack bij Gemalto en de opschaling van de beveiliging van Joodse instellingen.

Tevens zijn in deze vergadering de stand van zaken van het jaarplan van de AIVD en MIVD, het geïntegreerde aanwijzingsbesluit en de wettelijke procedure ten aanzien van de inzet van bijzondere bevoegdheden door de AIVD en MIVD jegens bijzondere beroepsgroepen besproken.

In de vergadering van 26 maart 2015 heeft de commissie met de Ministers van BZK en V&J gesproken over het CTIVD-toezichtrapport inzake de toepassing van biologisch forensische onderzoeksmethoden door de AIVD. Verder heeft de commissie gesproken over de update van de veiligheidssituatie van de Joodse gemeenschap in Nederland. Ook heeft de commissie een mondelinge toelichting ontvangen van de AIVD over terugkeerders uit Syrië en Irak. In dit kader werd per type bedreiging – van terugkeerders, uitreizigers en sympathisanten – een dynamische risico-inschatting gegeven. Tenslotte werd in dit kader de commissie geïnformeerd over de situatie en de aanpak in de ons omliggende landen en de wijze van samenwerking tussen de betreffende landen binnen Europa. In de vergadering werd afgesproken dat n.a.v. van de mondelinge toelichting over terugkeerders uit Syrië/Irak (de aantallen, risico-inschattingen, inzetniveaus, type bedreigingen) de commissie nader wordt geïnformeerd over ontwikkelingen, toekomstscenario's, toekomstige inzet m.b.t. terugkeerders én sympathisanten.

Tenslotte is in deze vergadering gesproken over het Nationaal Inlichtingenbeeld februari 2015 (dit is een gezamenlijk product van de AIVD en MIVD ten behoeve van het ondersteunen van de politieke en beleidsmatige besluitvorming waarin wordt teruggekeken op ontwikkelingen en verwachtingen voor de toekomst worden aangegeven). In dit kader is gesproken over de instabiliteit in Rusland en de politieke en militaire inzet van Rusland, de impact van de economische sancties, het onderzoek naar mogelijke aanslagplannen van jihadisten in Nederland, de inlichtingenpositie in Iran, de aansturing van ISIS bij vrijdelde aanslagen in Europa, de gesneuvelde Nederlandse jihadisten die waren aangesloten bij JaN en de verdere versplintering van het jihadisme en de betekenis hiervan voor de operationele- en capaciteitsinzet.

Op 17 april 2015 heeft de commissie een werkbezoek gebracht aan de AIVD en MIVD. Tijdens dit werkbezoek is de commissie ingelicht over de ontwikkeling en reorganisatie van de AIVD, contra-terrorisme en digitale spionage.

Op 23 april 2015 heeft de commissie met de Ministers van BZK, Defensie en V&J gesproken over het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland nr. 38 (het dreigingsbeeld is een globale analyse van de nationale en internationale terroristische dreiging tegen Nederland en Nederlandse belangen in het buitenland ten behoeve van de ambtelijke en politieke leiding en beleidsmakers). In dit kader is o.a. gesproken over het beveiligingsniveau in Nederland dat na de aanslagen in Parijs is opgeschroefd, de relatie en mogelijke interactie tussen jihadistische groeperingen (zoals IS, AQ, Boko Haram en Al Shabaab), het proces van snel radicaliserende jongeren, de grotere dreiging van mensen die gefrustreerd raken omdat ze worden tegengehouden om uit te reizen, de invloed van Iran en KSA in Jemen en het steeds diffusere en complexere dreigingsbeeld. Verder is de commissie nader geïnformeerd over de vrijlating Sjaak Rijke.

Voorafgaande aan de vergadering van 28 mei 2015 heeft de commissie gesproken met de president en een collegelid van de Algemene Rekenkamer over de geheime bijlage bij het rapport «Bezuinigingen en intensiveringen bij de AIVD; gevolgen van de budgettaire turbulentie in de periode 2012–2015». De geheime bijlage gaat over de wijze waarop de Minister van BZK en de AIVD verantwoording afleggen aan de commissie en het feit dat enkele passages uit het openbare rapport op verzoek van de Minister van BZK door de Algemene Rekenkamer zijn overgeheveld naar het addendum niet-openbare passages. In de vergadering is afgesproken dat de Algemene Rekenkamer de Minister van BZK zal verzoeken na te gaan welke onderdelen van het addendum openbaar kunnen worden gemaakt.

Vervolgens is de commissie in aanwezigheid van de Ministers van BZK en V&J door de AIVD geïnformeerd over de ontwikkelingen van het jihadistisch terrorisme aan de hand van enkele scenario's. De scenario's helpen om signalen te kunnen herkennen en zouden een voorbode kunnen zijn van bepaalde gebeurtenissen. Op verzoek van de commissie zal de commissie nader worden geïnformeerd over de betekenis van de scenario's voor de capaciteit bij de AIVD, MIVD en NCTV en in hoeverre de scenario's zullen leiden tot verschuivingen in capaciteit en financiële middelen.

Op 25 juni 2015 heeft de commissie gesproken met de Minister van BZK. Het eerste onderwerp dat aan de orde kwam was het Nationaal Inlichtingenbeeld. In dit kader is gesproken over de constatering dat ISIS meer prioriteit legt bij het plegen van aanslagen tegen het Westen, speciale kampen waar ISIS-strijders worden getraind en voorbereid op acties in Europa en getrainde ISIS-strijders die reeds actief zijn in Europa. Ook is gesproken over de passage dat van de meeste terugkeerders geen directe geweldsdreiging uitgaat en velen teleurgesteld zijn omdat het bestaan als jihadist toch niet zo rooskleurig was als gedacht en voorgespiegeld en dat christenen vaker het doelwit zijn van aanslagen. Tenslotte is de samenwerking en netwerkvorming tussen AQIM en ISIS in Libië en de propaganda van ISIS t.o.v. andere jihadistische groeperingen aan de orde geweest.

Verder is de reactie van de Minister van BZK n.a.v. de discussie over het rapport «Bezuinigingen en intensiveringen bij de AIVD; gevolgen van de budgettaire turbulentie in de periode 2012–2015» besproken.

Tenslotte heeft de commissie enkele onderwerpen betreffende het Geheim Jaarverslag AIVD 2014 aan de orde gesteld, zoals de operationele taakuitvoering van de AIVD en de aanstaande wijziging van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv) met betrekking tot de informatiepositie van de AIVD.

Tenslotte is gesproken over de in Kabul ontvoerde Nederlandse hulpverleenster die werkzaam is voor de Zwitserse hulporganisatie Helvetas, het onderzoek naar de hack bij Gemalto en wanneer en op welke wijze de commissie wordt geïnformeerd indien uit informatie van de AIVD over (kandidaat-) parlementariërs blijkt dat de nationale veiligheid in gevaar komt.

In de vergadering van 2 juli 2015 is met de Ministers van BZK en V&J gesproken over het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland nr. 39. In dit kader is gesproken over de rol van het leiderschap van ISIS bij aanslagplanning tegen het Westen en de betrokkenheid van Nederlanders bij ISIS, ISIS-hackers die privégegevens aan handlangers verstrekken met als doel een aanslag te plegen, de mogelijke betrokkenheid van ISIS bij de mislukte aanslag in Texas, de veiligheid van militairen die joodse objecten beveiligen en de situatie rond sleeper cells. Tevens is stil gestaan bij het misbruik van de migratiestroom door jihadisten, het onderzoek naar

personen die via de asielprocedure Nederland zijn binnengekomen en de wijze waarop het kabinet misbruik van de vreemdelingenketen wil aanpakken. Tenslotte is gesproken over de constatering dat de meeste Nederlandse uitreizigers niet voornemens lijken te zijn terug te keren naar Nederland en dat dit mogelijk mede wordt veroorzaakt door angst en repercussies door ISIS gezien het beleid tegen deserteurs en spionnen.

In de vergadering van 26 augustus 2015 is de commissie uitgebreid door de Ministers van BZK en V&J geïnformeerd over de verijdelde aanslag op de Thalys.

In dit kader is de commissie tevens geïnformeerd over de wijze waarop de internationale samenwerking tussen de Europese landen en overige landen – zowel ten aanzien van de uitwisseling van informatie als de afstemming van elkaars methodieken c.q. de werkwijze – is georganiseerd en welke lessen er te trekken zijn en verbeteringen er mogelijk zijn. De betreffende landen wisselen ervaringen en best practices uit en hopen hierdoor van elkaar te leren. Tevens wordt samengewerkt om een snellere uitwisseling van operationele informatie mogelijk te maken. Daarnaast is de commissie geïnformeerd op welke wijze de informatie in Nederland wordt gedeeld met de verschillende partijen in de veiligheidsketen, waaronder de politie.

Vervolgens is de commissie bijeengevoegd in de vergadering van 24 september 2015. In aanwezigheid van de Ministers van BZK en V&J is o.a. gesproken over de veiligheidsaspecten van moskeeën en contra-beleid.

Vervolgens is de commissie op haar verzoek geïnformeerd over scenario's met betrekking tot de ontwikkelingen van het jihadistisch terrorisme. Gepoogd is om aan de scenario's met daarin veelal exogene ontwikkelingen kwantitatieve gevolgen voor de capaciteit en financiële consequenties van de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten en andere organisaties in de veiligheidsketen te verbinden. Er is een breed palet aan contraterrorisme-middelen inzetbaar bij de verschillende scenario's en er zal altijd maatwerk nodig zijn. Terugkerende elementen in de scenario's zijn: tegengaan van jihadistische propaganda op het internet, tegengaan van uitreizigers, detectie van mogelijke aanslagplegers door V&I en de politie, internationale samenwerking, betrekken van de moslimbevolking en het beveiligen van voorkeursdoelwitten.

Verder is het Nationaal Inlichtingenbeeld september 2015 besproken. De commissie heeft vragen gesteld over de mogelijke aanwezigheid van kwaadwillenden onder de vluchtelingenstroom en pogingen om vanuit sommige jihadistische kringen via de asielprocedure jihadisten Nederland in te laten reizen. De AIVD heeft vervolgens de commissie geïnformeerd of en in hoeverre er sprake is van de aanwezigheid van terroristen in de asielprocedure, de vluchtelingenstroom en de azc's.

Tevens is over het jihadistisch netwerk van ISIS gesproken en is uitgebreid stilgestaan bij de passage dat in Nederland de dreiging uit verschillende richtingen komt en het beeld derhalve diffuus en complex blijft, hetgeen betekent dat er met zowel grootschalige aanslagen van buitenaf als met (mogelijk kleinere) aanslagen vanuit Nederland zelf moet worden gerekend.

Tenslotte is de commissie geïnformeerd over de politieke context in Syrië en Irak, waarbij werd aangegeven wat de informatiepositie van de AIVD en MIVD is en hoe de informatiepositie wordt opgebouwd. Ook werd ingegaan op enkele kenmerken (zoals leiderschap, agenda, aanslagdreiging, Nederlandse strijders, facilitering, financiering) van ISIS, JaN, Jund AL Aqsa, Khorasangroep en zijn de cijfers over het aantal uitreizen, terugkeerders en omgekomen uitreizigers (per 1 september 2015) gepresenteerd.

Tevens heeft de commissie op 24 september 2015 een gesprek gehad met de CTIVD. In dit gesprek is uitvoerig gesproken over het Jaarverslag CTIVD 2014–2015. In dit kader is gesproken over de stand van zaken en het vervolg van het onderzoek naar Mohammed B., de stand van zaken van het MH17-onderzoek en de stand van zaken van de onderzoeken naar de samenwerking met buitenlandse diensten, te weten een onderzoek naar de rechtmatigheid van de informatie-uitwisseling en samenwerking tussen de MIVD en andere diensten op het gebied van targetting en een onderzoek naar de rechtmatigheid van informatie-uitwisseling tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten (in het kader van in- en uitreizen van jihadisten). Verder is gesproken over de uitbreiding van bevoegdheden die op grond van wijziging van de Wiv 2002 mogelijk zullen worden gemaakt, de parlementaire controle op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten zoals die in andere landen is georganiseerd, het wel of niet naar buiten brengen van de aantallen taps, derubricering en de overwegingen die spelen bij mate van zichtbaarheid van de CTIVD in het publieke debat. Tenslotte is het rapport «Naar een sterker functionerende CIVD» van de commissie met de CTIVD besproken. In dit rapport worden voorstellen gedaan over de wijze waarop de commissie haar functioneren en daarmee de parlementaire controle op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten verder kan versterken. Het onderzoek gaat in op uiteenlopende aspecten van parlementaire controle, zoals informatievoorziening aan de CIVD, toezicht op de doelmatigheid, parlementaire instrumenten, overleg en afstemming met de Commissie voor Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) en de Algemene Rekenkamer, de samenstelling van de CIVD, het vraagstuk van (de)rubricering, de introductie nieuwe leden van de CIVD en ambtelijke ondersteuning van de CIVD.

Op 2 oktober 2015 hebben de leden van de commissie die niet op 17 april 2015 aanwezig konden zijn een werkbezoek gebracht aan de AIVD en de MIVD. Eén lid heeft deelgenomen aan beide werkbezoeken. Het programma was hetzelfde namelijk de ontwikkeling en reorganisatie van de AIVD, contra-terrorisme en digitale spionage.

In de vergadering op 29 oktober 2015 met de Minister van BZK, Defensie en V&J stonden diverse onderwerpen op de agenda. Allereerst is het Geheime Jaarverslag MIVD 2014 besproken. In dit kader is gesproken over de gevolgen van verminderde beschikbaarheid van personeel, de dekkinggraden van verschillende onderzoeken, de focus op MH17, de toe- en afname van de informatiepositie in enkele landen en de gevolgen hiervan. Verder is gesproken over de brief van de Minister van Defensie betreffende de mogelijke radicalisering en uitreis van een actief dienende militair. In dit kader is tevens gesproken over meldingen van radicalisering en de aanwezigheid van salafisme bij Defensie. Ook is kort gesproken over het toezichtrapport van de CTIVD over de samenwerking van de MIVD met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Met de Minister van BZK is kort van gedachten gewisseld over de eerste Geïntegreerde Aanwijzing I&V 2015–2018. Hierbij is opgemerkt dat door de geïntegreerde aanwijzing de stuurbaarheid toeneemt, de portefeuilles van de AIVD en MIVD goed in beeld zijn, keuzes transparanter worden en de prioriteitstelling beter is.

Daarna is gesproken over de Jaarplannen 2015–2016 van de MIVD. In dit kader is o.a. gesproken over de strategie in brede zin van het kabinet om cyberspionage tegen te gaan en de geopolitieke elementen in de vluchtelingenstroom.

Ook kwam in deze vergadering het Jaarplan AIVD 2015 aan bod. In dit kader werd voornamelijk stilgestaan bij de situatie in Syria en Irak. Tenslotte is het rapport «Naar een sterker functionerende CIVD» van de commissie met de Ministers besproken. In dit kader zijn er o.a. afspraken gemaakt over de wijze waarop de commissie van informatie wordt

voorzien en de verspreiding van het verslag zal plaatsvinden. Ook is afgesproken dat er een scherper onderscheid wordt gemaakt tussen openbare en geheime informatie en dat een duidelijke onderbouwing wordt gegeven waarom bepaalde informatie geheim is.

Op 29 oktober 2015 heeft de commissie ook gesproken met de Algemene Rekenkamer (ARK). Hierbij kwamen enkele onderwerpen aan bod. In de eerste plaats de reactie van de ARK op brief Minister van BZK over de geheime bijlage bij het rapport Bezuinigingen en intensiveringen bij de AIVD, waarin de ARK stelt dat het openbare rapport voldoende stof en inhoud biedt voor een openbaar debat tussen de BiZa en Minister. Afgesproken is dat er in een later stadium tussen de ARK en de commissie zal worden gesproken over de demarcatielijnen tussen openbaarheid en geheimhouding en de structurele informatievoorziening aan de Kamer. Tenslotte is het rapport «Naar een sterker functionerende CIVD» besproken en is afgesproken in het vervolg nauwer contact met elkaar te hebben over de begrotingen van de AIVD en MIVD.

De commissie is op 5 november 2015 in aanwezigheid van de Ministers van BZK en V&J is ingelicht over de betekenis en gevolgen van de crash van het Russische toestel op 4 november 2015. De commissie is geïnformeerd over de informatiepositie van de Nederlandse diensten en welke maatregelen er zijn genomen door de NCTV en met welke Nederlandse luchtvaartmaatschappijen is overlegd.

Op 10 november 2015 heeft de commissie gesproken over de stand van zaken van het onderzoek van het openbaar ministerie naar het mogelijk lekken van informatie uit de commissie. De commissie heeft van het mogelijk lekken in maart 2014 aangifte gedaan.

Op 17 november 2015 is de commissie uitgebreid geïnformeerd over de aanslagen in Parijs en de gevolgen hiervan voor Nederland. In dit kader is o.a. gesproken over de wijze waarop het onderzoek naar de aanslagen is vormgegeven, een mogelijke link met Nederland, het dreigingsbeeld in Nederland en welke extra maatregelen in Nederland worden genomen.

In de vergadering van 10 december 2015 heeft de commissie gesproken met de Ministers van BZK, Defensie en V&J. In deze vergadering stond het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland nr. 40 centraal.

Op verzoek van enkele leden van de commissie zijn enkele onderwerpen van het dreigingsbeeld nader toegelicht: de lange tijd ambivalente houding van Turkije ten opzichte van ISIS, de uitgereisde Nederlandse militair, de indirecte betrokkenheid van bij ISIS aangesloten Nederlanders met aanslagplanning, de jihadistische groepen die vluchtelingenstromen gebruiken, de aanwijzingen dat confrontaties ophanden zijn tussen links- en rechts-extremisten en tussen extreemlinks en rechts-populistische Pegida, de politieke activiteiten van de PKK binnen de EU, de dreiging die uitgaat van de groep die is verhinderd af te reizen naar het strijdgebied en de geringe dreiging van de meeste terugkeerders, het verspreiden van hulppakketten door salafistische organisaties in azc's, etc.

De behandeling van brieven van derden

De commissie behandelde enkele brieven van burgers en instellingen.